

ВІДГУК

офіційного опонента

**д.е.н., проф. Головкової Людмили Степанівни
на дисертаційну роботу Попової Алли Олександрівни на тему:
«Управління економічним механізмом великого промислового
підприємства в контексті фінансової безпеки»,
подану на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук за
спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)**

**Актуальність теми дослідження та її зв'язок з науковими
програмами, планами, темами**

Останнім часом в економіці України, зокрема у промисловості, відбуваються деструктивні явища, які негативно позначаються на макроекономічних показниках, добробуті населення та іміджі країни на світовому ринку. Як свідчать дані Світового банку, існує стійка негативна динаміка за показником загального обсягу ВВП в Україні.

Аналіз показників економічної діяльності свідчить про те, що промислові підприємства перебувають у кризовому фінансовому стані, мають гостру нестачу наявних доходів. Діяльність ключових для індустріального відродження галузей – металургійної, харчової, машинобудування, енергетики тощо упродовж останніх років є збитковою. За таких умов великі промислові підприємства потребують удосконалення та оновлення заходів, що спрямовані на забезпечення ефективності функціонування їх економічного механізму в контексті фінансової безпеки.

В цих обставинах надзвичайно важливого значення набуває проблема побудови Концепції управління економічним механізмом великих промислових підприємств, зокрема, машинобудівної галузі; удосконалення механізму оцінювання фінансово-економічної безпеки промисловості, систематизації індикаторів впливу на фінансово-економічну безпеку; побудови організаційного підходу до удосконалення податкової підсистеми та еколого-економічної моделі розвитку економічного механізму великих промислових підприємств; актуалізація конструкції моделі економічного механізму великого промислового підприємства з метою своєчасного передбачення змін середовища соціально-економічних взаємовідносин. Тому проблема розроблення виважених, ефективних, науково обґрунтованих підходів та практичних рекомендацій щодо даного процесу набуває галузевої,

загальнодержавної ваги та є, як ніколи, актуальною для великих промислових підприємств.

Метою роботи визначено розробку теоретичних положень, методичних підходів і практичних рекомендацій щодо вдосконалення управління економічним механізмом великого промислового підприємства в контексті фінансової безпеки.

Вважаю, що дисертант правильно визначила об'єктом свого дослідження процес управління економічним механізмом великого промислового підприємства в контексті фінансової безпеки, а предметом – теоретичні, методичні та практичні підходи щодо вдосконалення управління економічним механізмом великого промислового підприємства в контексті фінансової безпеки.

Відповідно до окресленої мети у дисертаційній роботі поставлено низку завдань, які успішно вирішено.

Дисертаційна робота є складовою частиною комплексних науково-дослідних тем, що виконувались колективом науковців Класичного приватного університету «Формування механізмів стабілізації функціонування промислових підприємств на засадах антикризового управління» (номер державної реєстрації 0116U000799) та Запорізького національного університету, Інженерного інституту «Теоретичні, методологічні та організаційно-правові засади фінансового управління підприємницькими структурами (за видами економічної діяльності)» (номер державної реєстрації 0118U001091), в яких автором особисто обґрунтовано науково-методичний підхід до управління економічним механізмом великого промислового підприємства (далі – ЕМВП) за складовою фінансової безпеки.

Ступінь обґрунтованості та достовірності наукових положень, висновків і рекомендацій дисертації

Обґрунтованість наукових положень, висновків і практичних пропозицій дисертації обумовлена використанням норм законодавства і нормативних актів з питань економічного механізму промислових підприємств, застосуванням загальнонаукових та емпіричних методів економічної науки. У процесі дослідження автор послуговувалась такими методами, як діалектичний метод, методи аналізу і синтезу, компаративний аналіз, статистично-економічний та метод моніторингу, метод експертного оцінювання та економіко-математичного моделювання тощо.

Достовірність роботи підтверджується аналізом значної кількості наукових праць вітчизняних та зарубіжних авторів з питань економіки підприємства, менеджменту підприємства; апробацією її окремих положень на міжнародних наукових конференціях; використанням значного обсягу фактичного матеріалу щодо великих промислових підприємств Запорізької області, успішним впровадженням вироблених дисертантом пропозицій, що підтверджено відповідними довідками.

Вищевикладене дозволяє зробити висновок про всебічну обґрунтованість та достовірність представлених у дисертаційній роботі

наукових положень, висновків і рекомендацій, про високий науковий рівень дисертантки.

Наукова новизна і практична значущість отриманих результатів

Внаслідок здійсненого дослідження отримані результати та висновки збагачують сучасну економічну науку в напрямі пошуку заходів щодо управління економічним механізмом великих промислових підприємств в контексті фінансової безпеки та мають практичне значення.

Новаторство і прогресивність наукового підходу розкриваються через наступні положення:

Серед отриманих наукових результатів, спрямованих на *удосконалення* існуючих, доцільно виділити такі:

– організаційно-управлінська складова концепції управління ЕМВПП, що базується на дивізіональній структурі з елементами едхократичних або партисипативних типів; підґрунтям Концепції є базові управлінські принципи, що дозволяє здійснювати коригування Стратегічного плану розвитку, враховувати інтереси держави і бізнес-інтереси великого промислового підприємства та вирішувати триєдине наукове завдання управління ЕМВПП у підсистемі «інформаційна компонента (через економічну діагностику) – консолідація капіталу – податкова складова» (с. 83 – 92);

– багатопараметричний аналіз в контексті фінансової безпеки та моніторинговий підхід до ідентифікації передумов і наслідків деградації промисловості України, що дозволяє запроваджувати механізм державного контролю, регулювання, координації, підтримки та збереження кожного великого підприємства (с. 107, 121 – 122);

– систематизовано макроекономічні індикатори впливу на фінансово-економічну безпеку промисловості та її складові (виробничу, фінансову, енергетичну, демографічну, соціальну), а також механізм оцінювання рівня фінансово-економічної безпеки в площині законодавчо-нормативного регулювання в Україні (с. 147 – 148);

– методичний підхід до управління ЕМВПП, який включає модель порівняльного рейтингового оцінювання з урахуванням режимів функціонування підприємства; дозволяє моделювати інтегральний показник «фінансової стійкості ЕМВПП» будь-якої галузі та є універсальним (с. 171 – 182);

– систематизовано заходи з удосконалення податкової підсистеми ЕМВПП, до яких віднесено упорядкування законодавчих норм в частині оптимізації моделей оподаткування прибутку та солідарної відповідальності платників податків, регулювання трансфертного ціноутворення, дотримання принципу стабільності податкового законодавства, що у сукупності унеможливорює стресове ведення бізнесу (с. 215 – 223);

– науковий підхід до побудови еколого-економічної моделі розвитку ЕМВПП у контексті фінансової безпеки, яка структурно характеризується такими елементами: організаційно-правова складова, техніко-екологічна

складова, соціально-економічна складова; спрямована на розробку Національної екологічної довгострокової стратегії України на період до 2040 р. та передбачає внесення змін до чинного законодавства в напрямку екологізації діяльності промислових підприємств (с. 231 – 234).

Набули *подальшого розвитку* такі наукові положення:

– подано власне визначення понять «велике підприємство» та «великий платник податків», які є тотожними незалежно від будь-якої форми власності підприємства, діяльність якого є прозорою для реалізації державної політики планування податкових платежів до бюджетів різних рівнів, яке є значущим для національної економіки і гарантом її фінансової безпеки (с. 39 – 41) та поняття «економічний механізм великого промислового підприємства», який розглядається з системних позицій (с.67 – 69) ;

– розвинуто конструкцію ЕМВПП як системи у напрямку конкретизації системних ознак, принципів та доповнення невід'ємними стратегічними складовими: економічна діагностика, механізм консолідації капіталу та податкова підсистема, що взаємодіє з підсистемами забезпечення і функціональними підсистемами (с. 69 – 73).

Результати дослідження Попової А.О. та їх наукова новизна мають важливе значення для науки та практичної діяльності. Новим словом у вітчизняній теорії менеджменту можна вважати дослідження проблем, пов'язаних із методичним забезпеченням побудови конструкції ЕМВПП, механізмом оцінювання фінансово-економічної безпеки промисловості. Вивчення вказаних проблем дозволило автору запропонувати концепцію управління ЕМВПП в контексті фінансової безпеки і розробити методологічне підґрунтя та етапи її реалізації.

Представлені у роботі висновки і рекомендації мають безпосереднє практичне значення для забезпечення управління економічним механізмом великого промислового підприємства в контексті фінансової безпеки.

Найбільш обґрунтованими у цьому відношенні слід вважати розроблену автором модель рейтингового оцінювання підприємства, яка враховує встановлені режими його функціонування та забезпечує процес моделювання інтегрального показника «фінансової стійкості ЕМВПП» і є універсальною; систему заходів з удосконалення податкової підсистеми ЕМВПП; прикладну модель еколого-економічного розвитку ЕМВПП, що враховує напрями екологізації діяльності промислових підприємств.

Окремі теоретичні висновки і пропозиції роботи доведені до рівня прикладних рекомендацій і використовуються у практичній діяльності фахівцями Районної адміністрації по Вознесенівському району Запорізької міської ради; Запорізького управління Офісу великих платників податків ДФС України; ПрАТ «Запорізький автомобілебудівний завод», що підтверджено відповідними довідками про впровадження. Теоретичні здобутки і практичні рекомендації автора використовуються у навчальному процесі при викладанні таких дисциплін, як «Економіка підприємства», «Стратегія підприємства», «Фінансовий аналіз», «Податковий менеджмент», «Моніторинг податкових ризиків» тощо.

Структура і зміст дисертації, її завершеність та відповідність встановленим вимогам щодо оформлення.

Дисертаційна робота оформлена відповідно до вимог МОН України щодо дисертацій на здобуття наукового ступеня доктора наук, грамотно, без помилок. Загальний обсяг дисертації з додатками становить 290 сторінок і містить 20 рисунків, 37 таблиць та 26 додатків.

Відповідно до мети, завдань і логіки дослідження побудована структура дисертації, що складається з вступу, трьох розділів, висновків. Структуру представленої дисертаційної роботи слід вважати послідовною і логічною. Судячи із основного змісту дисертації та автореферату, дослідження на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук Попової А.О. є результатом її самостійної наукової роботи з проблеми, яка має загальноекономічне та загальнодержавне значення.

У вступі дисертації визначено її актуальність, висвітлено перелік науковців, авторський доробок яких передував дослідженню дисертантки, поставлено мету та завдання, сформульовано наукову новизну і практичну спрямованість роботи, наведено позицію щодо особистого внеску здобувача та результати апробації роботи.

У першому розділі *«Теоретичні та методологічні основи управління економічним механізмом підприємства в контексті фінансової безпеки»* автором уточнено поняття «велике підприємство» та обґрунтовано його тотожність з поняттям «великий платник податків»; побудовано структурно-логічну модель економічного механізму великого промислового підприємства та викладено Концепцію управління ЕМВПІ у контексті фінансової безпеки. Методологічні аспекти і послідовність реалізації Концепції управління ЕМВПІ включає принципи ефективного функціонування ЕМВПІ, проектування організаційної структури великого промислового підприємства, системний підхід до формування та прийняття управлінських рішень тощо. Узагальнення теоретичних положень економічної науки дозволило систематизувати передумови і наслідки неефективності економічного механізму перехідного еволюційного періоду; виділити системні ознаки економічного механізму великого підприємства; обґрунтувати структурно-логічну модель ЕМВПІ.

У другому розділі *«Методичні підходи до визначення та оцінювання впливу зовнішніх чинників на фінансову безпеку великих промислових підприємств»* досліджено тенденції розвитку економіки України та доведено наявність стійкої негативної динаміки макроекономічних показників, зокрема ВВП. За допомогою багатопараметричного аналізу промисловості виявлено передумови і наслідки деградації промисловості України та доведено, що існує необхідність визначення, постійного аналізу і контролю порогових значень індикаторів економічної безпеки з метою запобігання реальним і потенційним загрозам економічним інтересам країни в кожній із складових безпеки (виробничій, енергетичній, демографічній і соціальній).

За результатами дослідження ефективності ЕМВПІ галузі машинобудування Запорізької області (ПрАТ «Запоріжтрансформатор», ПАТ

«Мотор Січ», ПрАТ «ЗЕРЗ») встановлено, що бюджетоформуючі підприємства Запорізької області потерпають від нестачі власних фінансових ресурсів, ринкові позиції підприємств на товарному ринку не є стабільними, цінова політика підприємств не дає змоги сформувати достатній рівень рентабельності, структура капіталу має тенденцію до зростання питомої ваги фінансових зобов'язань, що призводить до збитковості, втрати вартості майна та руху до банкрутства.

Теоретично обґрунтовано методику управління ЕМВПП, здійснено процес моделювання інтегральних оцінок за методикою рангового рейтингування з використанням методу експертного оцінювання.

У третьому розділі з «Удосконалення управління економічним механізмом великого промислового підприємства в контексті фінансової безпеки» розроблено пропозиції щодо удосконалення підсистеми інформаційно-аналітичного забезпечення ЕМВПП; виділено системні перешкоди та наслідки й систематизовано заходи з удосконалення податкової підсистеми ЕМВПП; розроблено комплексний підхід до побудови еколого-економічної моделі розвитку ЕМВПП у складі податкової підсистеми в контексті фінансової безпеки. Розрахунки індикаторів ЕМВПП дозволили побудувати інтегральний показник «фінансової стійкості ЕМВПП». Запропонована розрахункова модель порівняльного рейтингового оцінювання фінансової стійкості ЕМВПП є універсальною. Удосконалено податкову підсистему ЕМВПП у напрямку розробки та систематизації заходів нівелювання системних перешкод ефективному функціонуванню ЕМВПП та нейтралізації їх наслідків. Розроблено пропозиції щодо системного підходу до техніко-технологічного удосконалення виробництва задля захисту довкілля та забезпечення сумлінного справляння ресурсних платежів виробниками продукції; внесення змін до чинного законодавства з питань екологізації діяльності промислових підприємств та обґрунтовано змістовні складові нової Національної екологічної довгострокової стратегії України на період до 2040 р.

У висновках автор систематизує усі ті теоретико-методологічні положення та практичні рекомендації, які дозволили виробити дієвий економічний механізм управління великими промисловими підприємствами в контексті фінансової безпеки, що підвищує ефективність їх діяльності і є необхідним для розвитку вітчизняної економічної науки.

Дискусійні положення та зауваження до дисертаційної роботи

Оцінюючи в цілому достатній рівень розробки теоретико-методичних положень, практичних рекомендацій, обґрунтованість наукових висновків та пропозицій, необхідно відмітити, що деякі положення є дискусійними, зокрема:

1. Автор у табл. 1.1 та табл. 1.2 (стор. 33 – 34) обґрунтовує критерії віднесення до категорії «великі підприємства» та надає хронологію визначення цієї категорії. Залишається незрозумілим питання, яким чином запропоноване автором визначення категорії «велике підприємство» та його ототожнення з

поняттям «великий платник податків» позначиться на процесах аналізу, планування та прогнозування макроекономічної інформації.

2. На рис. 1.4 (стор. 73) наведено структурно-логічну модель економічного механізму великого промислового підприємства, на якому автором схематично показано взаємозв'язок податкової підсистеми фінансової безпеки з механізмом консолідації капіталу. І хоча та стор. 81 та в третьому розділі дисертаційної роботи (п.3.2) автор пояснює цей взаємозв'язок, поза увагою залишилось питання щодо взаємодії податкового механізму держави з податковою підсистемою ЕМВПІ.

3. Дисертаційна робота виграла б, якщо навести аналітичну інформацію щодо динаміки штучного завищення Національним банком України ціни долара по відношенню до гривні, що доповнить аналітичне дослідження, проведене автором на стор. 97 – 103.

4. На стор. 157 – 165 в табл. 2.9 – 2.14 автором проведено експертну діагностику ефективності економічного механізму функціонування «великих платників податків» машинобудівної галузі Запорізької області (вибірково). Необхідно пояснити доцільність застосування декількох методик для подальшого вибору індикаторів розрахунку інтегрального показника «фінансової стійкості ЕМВПІ».

5. У п.2.4 автор досліджує діяльність трьох промислових підприємств (ПрАТ «ЗТР», ПАТ «Мотор Січ» та ПрАТ «ЗЕРЗ»), в п.3.1 до цих підприємств додано ПрАТ «Запоріжкран», а в табл. 1.4 наведено показники діяльності підприємств різних галузей промисловості Запорізької області. Залишається незрозумілою мета наведення прикладів діяльності підприємств різних галузей.

6. В табл. 3.13 автором наведено динаміку надходжень екологічного податку, сплаченого великими платниками Запорізького регіону. Для більш повного розуміння обсягу джерел фінансування природоохоронних заходів в Запорізькому регіоні, доцільно було б навести динаміку надходжень екологічного податку від всіх підприємств, що мають джерела забруднення.

Проте, висловлені зауваження і зазначені недоліки не знижують позитивну оцінку теоретичного рівня та практичного значення результатів дисертаційної роботи здобувача.

Ідентичність змісту автореферату та дисертаційної роботи, повнота викладу результатів дослідження в опублікованих працях

Наукові висновки дисертанта викладені у 14 публікаціях (з них 7 наукових статей та 5 матеріалів у вигляді тез міжнародних конференцій, 2 монографії) загальним обсягом 5,62 друк. арк.

Опубліковані праці дисертаційної роботи відповідають змісту дисертації й характеризують наукові доробки автора відповідно до вимог МОН України. В авторефераті в повній мірі розкрито основні наукові результати, які отримано в процесі дослідження, ступінь новизни розробок, висновки та рекомендації роботи. Автореферат ґрунтовно розкриває зміст дисертації, в ньому відсутні надмірні подробиці та інформація, якої немає в дисертації.

Таким чином, автором дотримані всі вимоги щодо кількості публікацій,

зміст опублікованих результатів відповідає тим, що містяться в дисертації і виносяться автором на захист, а основні положення дослідження пройшли всі передбачені види апробації: опубліковані, впроваджені та обговорені на конференціях різних рівнів.

Загальний висновок

Глибина дослідження, отримані наукові результати, перелік публікацій віддзеркалюють наявність теоретичних, методологічних і практичних наукових розробок, які є предметом захисту кандидатської дисертації за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Оцінюючи наукові результати здійсненого дослідження Попової А.О. в цілому, необхідно відзначити, що мета роботи досягнута, а поставлені завдання вирішені. Дисертаційна робота «Управління економічним механізмом великого промислового підприємства в контексті фінансової безпеки» є завершеною науковою працею, яка містить вирішення важливої наукової проблеми, має наукову новизну, теоретичне і прикладне значення.

Отже, на підставі всього вищезазначеного вважаю, що дисертаційна робота Попової Алли Олександрівни на тему «Управління економічним механізмом великого промислового підприємства в контексті фінансової безпеки» за якістю дослідження, рівнем наукової новизни одержаних результатів і їхньою практичною цінністю відповідає вимогам пп. 9, 11 – 14 «Порядку присудження наукових ступенів», затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 24.07.2013 р. № 567 (зі змінами та доповненнями згідно Постанови від 19.08.2015 р. № 656), а дисертант заслуговує на присудження наукового ступеня кандидата економічних наук за спеціальністю 08.00.04 – економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності).

Офіційний опонент:

Доктор економічних наук, професор,
завідувач кафедри фінансів та економічної безпеки,
Дніпровський національний університет
залізничного транспорту
імені академіка В. Лазаряна

